

Mavzu: Manzara janirida ishlash uslublari.

Reja

1. Manzara janiri haqida ma'lumot.
2. Rangtasvirda manzara ishlash bosqichlari.

Amaliy mashg'ulot

1. Qog'oz yuzasida tasvirning kompozitsiyon joylashuvi.
2. Manzaraning umumiy ko'rinishi va praporsialarini belgilash.
3. Perspektiva qoidalariga amal qilgan xolda manzarani chiziqli-konstruktiv tasvirlash.
4. Rangtasvirda manzarani bosqichma- bosqich ishlash.
5. Rangtasvirda manzarani birinchi plandagi detallarga ishlov berish.
6. Rangtasvirda manzara ishlashni yakunlash.

Foydalanilgan adabiyotla

- 1- Rahim Hasanov Tasviriy san'at asoslari. Toshkent 2009
- 2- Rahim Hasanov Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi 2004
- 3- Botir Boymetov qalamasvir Toshkent- 2007
- 4- B.N. Oripov Tasviriy san'at va uni o'qitish metodiikasi Toshkent 2012

MANZARA

Manzara janiri. Tasviriy san'atda tabiat, shahar, industrial-sanoat, qishloq, ko'rinishlarining tasvirlanishi manzara janiriga ta'luqlidir. Manzara janiridagi asarlarning ayrimlari bevosita tabiatning haqiqiy, ya'ni hayotiy ko'rinishini tasvirlash, boshqalarida borliq ijodiy tarzda, xayolan ifodalangan bo'ladi. Ba'zan bu ikki hol bir asarda kuzatilishi mumkun. Manzara janirini paydo bo'lishi juda uzoqlarga borib taqaladi. Manzara tasvirlanishini keng tarqalinishi qadimgi Sharqda kirit orollaridagi qadimgi arxiologik qazilmalar misolida ko'rishimiz mumkun.

Masalan eramizdan avvalgi davirlarga oid Beni-Xasandagi qabr toshda yovoyi mushuk ovi tasvirlangan. Manzara janiri mustaqil ravishda Xitoyda VI- asrda paydo bo'lgan bo'lsa, Evropa san'atida Uyg'onish davrida ilmi negizda, ya'ni chiziqli va havo (rang) perspektivasi asosida shakillangan.

Manzara janirining ikki xili mavjud. Birinchisi mustaqil, unda faqat manzara aks etadi. Ikkinchi turida manzara biron tasvir foniga tasvirlanadi. Masalan, portretning orqa tomonida tabiat yoki shaxar manzarasi tasvirlanishi mumkin. Manzara janirida samarali ijod qilagan va san'at ixlosmandlariga manzur bo'lgan rassomlardan I.Levitan, I.Shishkin, O'.Tansiqboyev, N.Karaxan kabilarni alohida tilga olish mumkin.

Manzara janirini alohida shakillaridan biri bu interyer hisoblanadi. **Interyer** binolarining ichki qismi ko'rinishlarini ifodalaydi. Bu janr qadimgi Misr, Xitoy rassomchiligida ko'p uchraydi. Qadimgi Misirliklar va Xitoyliklar o'z ishlarida interyerni aql bovar qilmaydigan darajada aniqlik bilan perspektiva qonunlari asosida tasvirlay olgan. Bu janirda ijod qilib Jotto, A.Verrokko, Leonardo da Vinchi, Rembrandlar shuxrat qozonganlar.

Manzara janirining ikkinchi bir ko'rinishi bu dengiznavislik janiridir. Unda asosan dengiz ko'rinishlari va undagi hodisalar tasvirlanadi. Dengiz janirlarining shakillanishida I.Ayvazovskiyning xizmatlari katta bo'lgan. Bu ulug' rassom o'zining umrini faqat dengiz ko'rinishlarini tasvirlashga bag'ishladi. Uning "To'qqizinshi val", "Chesman jangi", "Qora dengiz", "To'lqinlar orasida" kabi asarlari jaxon tasviriy san'atida munosib o'rinni egallaydi. Dengiznavislik janiridagi asarlarda boshqa janirlarga xos elementlar ham ifodalanishi mumkin. Masalan, portret, manzara, tarixiy, maishiy va hokazo.

Manzara janiri ko'proq rangtasvirda, qisman grafika va haykaltaroshlikda qo'llaniladi. Haykaltaroshlikda manzara asosan uning relief turida ishlatiladi. Haykaltaroshlikda manzara ko'rinishlari asosiy emas, balki to'ldiruvchi, qo'shimcha ahamiyat kasb etadi.

Tasviriy san'atda tabiatni tasvirlash manzara janri deyiladi. Manzarachi musavvirlar o'z asarlarida ifodalagan obrazlari orqali tabiatni sevishga, e'zozlashga va bu go'zalliklardan zavqlanishga chorlaydilar. Manzara faqatgina tabiat go'zalligini namoyish qilibgina qolmasdan, turli g'oya va fikrlarni ham ilgari suradi. Ijodkor-musavvir har doim tabiatni sinchikovlik bilan o'rganmog'i va tafakkurini oshirib bormog'i zarur.

Manzara ustida ish boshlar ekansiz, tasvirga olmoqchi bo'lgan tabiatning o'sha qismi holatini yaqqol his qilmoq zarur. Manzaraga tushayotgan yorug'likning to'g'ri aks ettirishi uni bir qadar jonlantirib, ta'sirchanligini oshiradi. Manzarada fazoni idrok qilishning bu hususiyatlari bois, u planlar deb yuritiluvchi bo'laklarga ajratiladi. Odatda manzaraning uch plani belgilanadi, biroq u kompozisiyaning tuzilishiga qarab bundan ko'proq yoki kamroq bo'lishi ham mumkin.

Ranglar birinchi planda eng to'q, ikkinchi planda ochroq ranga kirib, oqish tus oladi va uchinchi planda uzoqliklar havorangga aylana boradi. Havoning tumanli va bulutli paytlarida bu farqlar quyoshning charog'on paytiga nisbatan yanada sezilarliroq bo'ladi.

Tabiat o'zining boy rangi va poyonsiz tuslari bilan bizni lol qoldiradi. Bu rang-barangliklar manzaraga xos xususiyatlarga ega bo'lgan rangga umumlashadi va koloritni belgilab beradi. Asar koloriti inson his-tuyg'ulariga zamin yaratib beradi.

Kolorit manzarada boshqa janr asarlariga nisbatan muhimroq ahamiyat kasb etib, kompozisiyaning asosiy g'oyasini yoritib beruvchi omillardan biridir.

Etyud ishlashda katta imkoniyatlarga ega bo'lgan suvbo'yoq surtmalaridan keng foydalanish mumkin. Rang qatlamlarining tabiiy notekisligi, bo'yoqning tasvir shakliga mos ravishda oqib yoyilishi, suvbo'yoq go'zalligini yanada ko'proq namoyon qiladi. Quriy boshlagan rang qatlami bo'ylab «quruq» mo'yqalam ustida chiziqlar yuritib, shakl ma'nodorligini yanada oshirish mumkin. Etyudda fazoni bir bo'yoq rangini ikkinchi ranga qo'yib yuborish yo'li bilan tasvirlash mumkin. Bunda ranglarning bir-birlari bilan nozik birikuvlari, uzluksiz tekis kirishuvlarni keltirib chiqaradi.

To'q rang bilan yengil kurkam jilolar yordamida etyudning rang yechimi keltirib chiqariladi. Agar etyud ma'nosi muhim mavzuga mo'ljallangan bo'lsa, tasvirni «quruq» mo'yqalam yordamida aniqlashtirish, biror kontrastlashtirish, nimanidir kuchaytirish va nimadandir voz kechish mumkin. Tabiat obrazi ta'sirchanligini oshirish, uning aniq holatini ifoda etish maqsadida ishni kontrastli yoki mayin, iliq yoki sovuq, ochroq yoki to'qroq, uning g'oyat ko'rkamligini ilg'ay olish, shuningdek qiziquvchanlik har bir etyud yechimiga me'zon bo'ladi.

Chunonchi, tabiat har qachon ijodiy izlanishlar, go'zallikni xis qilib didni oshirish manbai bo'lib kelgan.

O'rol Tansiqboyev yaratgan manzara asarlari, nafaqat O'zbekistonda, balki jahon manzara san'ati durdonalari qatoridan o'rin olgan.

